

Vi gikk for å oppsøke Haldor og få en liten privat samtale og bli kjent med han. Men da vi kom inn til brakkerommet, satt den meget veltalende tingmannen på en stol midt på gulvet, omkranset av interesserte tilhørere som lyttet mens han fortalte sine muntre historier fra Stortinget. Han hadde sittet i flere perioder og han sa at spenningen alltid var meget stor blant oss «gamle representanter» etter hvert stortingsvalg.

En liten, tykk bonde oppe i fra en av dalene var blitt valgt inn på Tinget som representant på Bondepartiets liste for første gang. Vi hadde hørt at bonden skulle være en særdeles kunnskapsrik, energisk og flink stortaler som bøndene hadde stilt store forventninger til. De mente han skulle kunne forbedre deres dårlige kår.

Vi som var gamle på tinget var litt engstelige for at denne mannen skulle bli brysom for oss, så vi la en plan og ble enige om å ta brodden av han – like godt først som sist. Da bonden skulle ha sin første interpellasjon i en viktig sak, fikk vi tak i ei dametruse som vi lurte opp i dokumentvesken hans.

Da han så skulle ta papirene opp av vesken for å fremme sin viktige sak for partiet og bøndene, passet en av de som satt nærmest – på å ta opp dametrusen og holdt den så høyt at alle kunne se den, idet han spurte høyt: «Hva er det for noe du har i vesken din, mann!!!? Å, dere kan skjønne, gutter, at det ble latter og fnising! Bonden fikk nesten ikke fram ett ord, og hele «jomfru»-talen hans ble bare en stor fiasko. Og ferdig var han, sa den gamle stortingsmannen og lo, og syntes selv det var en morsom historie.

Det var stygt gjort av dere å ødelegge slik for den mannen som folket hadde valgt og satt sin tillit til, svarte jeg. Han så på meg med overbærende forakt i blikket, målte meg med øynene et par ganger fra hode og ned til føttene, før han utbrøt sint: «Hva tror du, gutt?! Tror du at de som reiser omkring i bygdene og prater skitt for å komme seg inn på Stortinget, kan komme dit og praktisere det? Nei, jeg skal si deg en ting gutt, at det er på tinget akkurat som på alle andre arbeidsplasser. De gamle er eldst, og den som ikke vil underkaste seg dem, han blir ikke gammel der», sa han, og likte tydeligvis ikke å bli irettesatt. Så noe vellykket forsøk på bekjentskap for oss, ble det ikke. Jeg var klar over at jeg var lite diplomatisk, men når jeg oppdaget urettferdigheter, hadde jeg lett for å påtale det.

Men nå skjønte jeg bedre hvorfor så mange dyktige menn og flinke talere ble nærmest stumme når de kom inn på tinget. Det var nesten som om de var avgått med en stille død der. Samtidig styrket det min oppfatning at en stortingsrepresentant bare representerer *gjennomsnittet* av de velgere som har gitt han sin stemme.

En virkelig fare for folket og freden, blir den «smarte» som gir inntrykk av å ha de gamle guder som sin skytsånd og følgesvenn, og lar seg bruke av nazismen til å avvise landets allierte som fiende, for deretter egenmektig å kunne forvalte og legge alt til rette for å selge landet og folkets frihet til fienden som om det var deres egen private eiendom.

Det var som om man kunne frykte for at «overtroen» skulle bli tyskernes mest effektive «hemmelige» våpen.

Vel hadde tyskerne overrasket de allierte med sine «hemmelige» V-1 og V-2 fjernstyrte rakettvåpen som de sendte mot England og gjorde store skader. Mange ble drept. London var ikke lenger noe trygt sted. Vi var nå bekymret for Kongen og statsminister Nygaardsvolds liv eller at de skulle bli skadet på annen måte. Ingen er vel villig til å kapitulere før de største hindringer er fjernet og grunnlaget er lagt for neste etappe. Tyskerne og deres norske lakeier (quislinger) var ikke noe unntak i så måte. Dertil hadde de drevet et for høyt forræderisk spill.

Statsminister Nygaardsvold var virkelig blitt «en folkets mann», som alle hederlige nordmenn så opp til og respekterte. Særlig glad i han var de gamle som etter at han ble statsminister, fikk alderstrygd, en æreslønn for sin samfunnsinnsats, istedenfor å komme på fattigkassen slik de gamle gjorde før. Derfor var mange nordmenn redde for at tyskerne og de norske nazistene skulle se på Nygaardsvold som en hindring for sine planer, og rydde han av veien før de kapitulerte. Dessuten var Nygaardsvold vårt sterkeste kort som vi jøssinger hadde på hånden, og satte vårt håp til.

Gammel overtro

En mann fra Finnmark holdt foredrag og fortalte oss om menneskenes tro, og om deres behov og trang til å ha noe og tro på, fordi mye var vanskelig og uforståelig. Vi fikk høre om alle de merkelige guder de skapte med sin fantasi og laget seg av ulikt materiale og størrelser opp gjennom tidene, og som folket trodde fullt og fast på inntil lederne forandret dem. Guder som menneskene har elsket, fryktet og lidd under. Og som ofte bidro til å gjøre noen fattig og maktesløse, andre rike og mektige med stor makt og innflytelse over folket.

Han fortalte også om guder som *holdt menneskene samlet* i gode og trygge samfunn, ga dem håp og tro, styrke og mot til å holde ut så de kunne overleve i vanskelige tider med uår, krig og nød. I gode år ofret de rikelig til gudene som takk.

Særlig inngående fortalte han oss om samenes mange «guder». Stallo, Noaide og Halde. Stallo var et overnaturlig menneskelignende vesen som var menneskeeter, stjal småbarn, reinsdyr og ødela deres teltplasser, krevde gaver og store skatter.

Noaide var bindeledd mellom ånde verdenen og menneskene, hadde stor makt og var i besittelse av magiske evner, kunne gane og forgifte mennesker og dyr, egenskaper som onde mennesker brukte for å skaffe seg makt.

Derimot trodde de Halde var en slags vette, den gammelgermanske skytsånd, Haldia som trofast fulgte menneskene på deres farefulle vandringer over vidda, og sørget for deres ve og vel, ga gode råd, kunne spå og forutsi deres fremtid, beskyttet dem mot nød og farlige fiender.

Det var en gammel primitiv overtro som ble utnyttet, men som etter hvert taper sin makt når menneskene blir opplyste, sa han og var optimist.

En ny statsminister utpekt

Det var ikke bare vi på kjøkkenet som arbeidet hardt. I vannledningsrøret kunne det høres tikking fra en hemmelig sender, plassert et sted under kjøkkengulvet. Det lå liksom en tintens travelhet i luften, hvor alle arbeidet febrilsk for å møte en forestående tysk kapitulasjon. Det hele virket bare stille før stormen.

En kveld jeg kom sliten fra kjøkkenet, ble jeg stoppet av en liten, tykkfallen og rødmusset mann i brakkegangen. Han tok meg i armen og sa at jeg måtte komme inn på brakkerommet og høre på Einar Gerhardsen, han som skal være vår nye statsminister når krigen er slutt. Han er kommet hit fra en fangeleir i Tyskland og skal holde en tale inne på brakkerommet.

Jeg ble forskrekket og utbrøt: Har tyskerne drept vår statsminister Nygaardsvold som er i England? (Og mintes de store V-rakettbombene som tyskerne bombarderte London med).

Nei, svarte mannen med lav stemme. Men de har gjort så mye djevleskap der borte at vi kan ikke ha han lenger til statsminister etter at krigen er slutt. Men sånt kan man ikke snakke høyt om her på Grini, sa mannen, og hastet travelt videre for å få så mange fanger som mulig til å komme og høre på Gerhardsens tale.